

TÂY BẮC:

SAY NẮNG THEO NHỮNG MÙA HOA

NGUYỄN VINH NGUYÊN

Tôi đã chọn Hà Giang là điểm đầu tiên cho cuộc hành trình khám phá Tây Bắc vào những ngày Tết. Từ thị xã nhỏ đầy sương tựa vào mấy ngọn núi hình lưỡi rìu, tôi thuê một chiếc xe ôm và bắt đầu hành trình mạo hiểm tìm cao nguyên Đồng Văn, Mèo Vạc.

Sống với mây trời

Con đường chìm trong sương núi. Có những đoạn dốc hút lên trời rồi từ đỉnh cao ấy, bẻ những khuỷu lắt léo ná thờ. Ai đã từng đứng trên cung đường lên đỉnh Quán Bạ (cách trung tâm chừng 40 km) nhìn về phía Núi Đồi giữa rét buốt mới cảm nhận hết những rung cảm lạ kỳ trước tạo hóa vốn phóng túng, bản năng và nghịch ngợm. Trên những đường vắng vẻ của ruộng bậc thang, một đôi "núi Cô Tiên" tròn căng đều đặn phi nhiều mọc lên khiêu khích những đám mây núi ham rong ruổi.

Quán Bạ chỉ là cổng trời thứ nhất. Chiếc xe ôm vẫn tiếp tục giữ số 1 và vọt lên những con dốc, băng qua những vách đá tai mèo lởm chởm. Đường đến Đồng Văn đi qua Yên Minh, Phố Cáo... Trong những miền mù sương ấy, đôi khi lại gặp những phiên chợ nhỏ, những đám thanh niên người Mông du xuân với những cánh dù sắc màu sặc sỡ. Những cô gái cười răng vàng chóc, tay vân vê lớp áo thổ cẩm mới e ngại trước những cuộc hẹn đầu bên góc núi. Những chàng trai đội mũ nồi, quấn khăn len ở cổ, vận bộ đồ đen mới nhất đi sang những bản khác kiếm người tình.

Tháng Ba, họ mới dẫn nhau đến chợ tình Khau Vai

Đồng Văn là một vùng dân cư nằm trên lưng núi giáp cực Bắc bản đồ Việt Nam. Ngày nay Internet đã về đến đây. Nhưng những vách nhà trình tường (tường đóng bằng đất sét dày, có thể giữ ấm trong mùa đông, điều hòa khi mùa nóng), những bờ rào đá vẫn còn.

Mùa này, con trâu, con ngựa, con dê thả đi thoải mái trên đồi. Tiếng mõ lóc cóc, lóc cóc trong bể mù sương.

Người ta nói rằng, người Mông, Dao, Giáy, Lô Lô ở vùng cao này không hào, nhưng yêu bản sắc hơn người miền xuôi. Kể cũng đúng. Thiên nhiên khắc nghiệt và khung cảnh tình tứ đáng cho họ một đời sống, một chọn lựa văn minh, một nếp nghĩ giản đơn và một thứ tập quán gắn liền cưỡng rốn hoang dã.

Ngày xuân, trên con đường vắt vẻo trên đèo Mã Pì Lèng (nghĩa là sống lưng ngựa) từ Đồng Văn sang Mèo Vạc, chúng tôi nhiều lần hú hồn vì chỉ cần lớp xe trật một hòn đá dăm nhỏ là có thể lao xuống vực sâu đá tai mèo lởm chởm. Từ trên đỉnh đèo Mã Pì Lèng nhìn xuống thung lũng sông

Nho Quế xanh như một dải lụa mềm của thất lung cô gái Mông ham chơi xuân với bạn tình mà bỏ quên. Cũng từ trên đỉnh Mã Pì Lèng, có thể nghe tiếng khèn chàng trai ở chợ phiên Mèo Vạc cất lên vọng qua mấy hẻm núi bay đến tai cô người tình ở một bản trên tận đỉnh Lũng Cú.

Chợ phiên Mèo Vạc sáng mùng 5 Tết dọn ra với bước chân những người đàn ông khỏe mạnh đập trên đá tai mèo gánh rượu chạy phăng phăng từ bản xuống chợ. Là gánh cải xanh cô gái đội sương gửi về từ miếng rẫy trên rẻo cao. Là lão già Mông cấp hai nách hai con lợn đi trong chợ kiếm người mua, mới chỉ giữa buổi mà men rượu đã đứ đừ... Người Mông gặp người dưới quê lên, lúi về nhà rót rượu sắn, rượu ngô mời uống. Uống cho đến khi nào hết tất

VĂN HÓA CÒN LÀ KHÔNG
GIAN RỪNG NÚI HOANG
VU, SƯƠNG, GIÓ NHUNG
BẢO TRÌ ĐƯỢC NHỮNG TÂM
HỒN BIẾT CẦN LAO VÀ HAM
MƠ TUỞNG.

TÂY BẮC HÙNG VĨ, NÊN
THỢ. ĐẾN VÀ ĐI ĐỀU SAY
HOA, SAY RUỘU, SAY NGƯỜI.
NÊN CON SAY Ở TÂY BẮC
LÀ CON SAY MỀM, CHỈ CHO
NGƯỜI TA BÔNG BÈNH, DẬT
DỜ TRỜI MIÊN MAN VÔ ĐỊNH
GIỮA TRỜI MÂY MÀ CHẴNG
BAO GIỜ BỊ ĐÀY ĐỌA, BẢ BỜ
HAY LỊM ĐI!

cả của cái trong nhà thì mới chịu cho khách về. Người ta sống với mây nên hoang dã như mây. Cứ nhìn cái cảnh vợ chồng cùng nhau đi chợ thì biết. Họ dậy từ tinh mơ, vượt núi đồi để đến chợ. Ở bãi chợ, vợ lo mua bán, chồng ngồi trông ngựa, vừa si soap húp thảng cổ, uống rượu ngô, đến khi sương tan thì say mềm, trên đường về, cô vợ thất thểu đi trước dắt con ngựa gầy nhom, anh chồng nằm vắt mình mềm oạt trên lưng ngựa và đứng đỉnh về bản trong sương núi lằng lằng.

Người Mông phần nhiều vợ lớn hơn chồng, do phụ nữ phải lao động nhiều nên sức khỏe dẻo dai, nếu không có ngựa thì mấy bà vợ Mông cũng đủ sức vác các ông chồng say khướt phẩm phẩm chạy về bản mà không một lời than phiền. Chưa hết, đàn ông HMông cũng tôn trọng việc vợ

mình đi chợ tình hẹn hò người cũ. Có anh bạn Vàng Mí Sinh ở Sa Pa tự hào khoe, bốn đứa con của anh có bốn vẻ mặt khác nhau. Người Kinh nói: “Vợ mày sinh con với bốn người khác nhau kìa!”. Sinh hợp hết một bát sán lưng, thờ ra sương, nói: “Con mái có đẹp thì mới nhiều con trống theo đó mà!”

Những cung đường hoa

Nhung Hà Giang đâu chỉ có Mèo Vạc, Đồng Văn, còn có thủ phủ của ruộng bậc thang Hoàng Su Phì từng được dân nhiếp ảnh dưới xuôi mê đắm. Hoàng Su Phì mùa xuân hoa cải nở vàng ươm trên mấy vành ruộng bậc thang chạy ngoằn ngoèo xuống những thung lũng sâu hút hút. Trong khi đó, từ Cốc Pài, Sín Mần sang Bắc Hà (Lào Cai), hoa mạn trắng xóa trên những nóc nhà người Mông. Nếu ai đi ngược chiều gió ngang

vùng núi rừng này vào mùa hoa tàn sẽ cảm nhận cái huyền ảo mơ màng của một trận mưa hoa.

Dòng sông Chảy khởi nguồn từ núi Nậm Dịch, trườn qua núi non Hoàng Su Phì, Sín Mần rồi Si Ma Cai, Cốc Ly... như một dải lụa xanh tung lên giữa trời trong vũ điệu bay bổng. Trên dải lụa ấy, đường nét và khúc đoạn của dòng sông lúc đến Sín Mần là ngoạn mục nhất. Vì ở đó màu sông xanh len dưới chân núi làm một phong cảnh hoang dại cho sắc màu hoa gạo thêm đỏ rực rỡ.

Những bản người Mông, Nùng sống trên những ngọn núi vây quanh thị trấn nhỏ Cốc Pài khá thưa thớt. Mỗi tuần, vào ngày Chủ nhật, người ta mang gà, cây trái, cá suối săn được (người ở đây săn cá bằng cách lặn xuống suối và dùng xiên đâm) trông được trong vườn xuống chợ họp phiên như một số vùng sơn địa khác của Tây Bắc. Trên đường đi, chúng tôi gặp nhiều nhóm người Nùng vui vẻ cho khách chụp ảnh làm kỷ niệm.

Người đồng hành nói, có thể gọi Cốc Pài là quê xứ của hoa gạo vì dưới lưng thấp, trong thung sâu, nơi đâu cũng thấy màu hoa đỏ da diết ấy. Bên mỗi ngôi nhà là một gốc gạo cao hoa đỏ rực. Ở chợ Cốc Pài, những cô gái Nùng ngồi tùm năm tùm ba thì thào, rúc rích câu chuyện vui sau khi chợ vẫn. Ban đầu, các cô cũng bẽn lẽn, thẹn thùng trước ống kính của khách lạ. Nhưng sau khi được xem hình vừa chụp, các cô bắt đầu biết “diễn” trước ống kính mà không ngửa tay đòi tiền khách như những cô gái Sapa hay Bắc Hà.

Nếu Sa Pa có hoa đào, Điện Biên hoa ban, Bắc Hà hoa mạn trắng thì sao không thêm Cốc Pài vào danh sách màu hoa Tây Bắc với sắc gạo đỏ.

Đường từ đỉnh Nàn Ma nhìn về địa phận Lũng Còi thuộc Bắc Hà, chúng tôi cảm nhận được một sắc thái khác của thiên nhiên. Nếu Sín Mần và những ruộng bậc thang có bề khô khan phù hợp với màu hoa gạo đỏ thì càng về phía Bắc Hà, những vườn mạn bạt

Những vườn hoa mạn ở Bắc Hà

▶ ngàn. Bắc Hà từng nổi tiếng với rượu mận và chợ phiên. Bắc Hà cũng như Sa Pa, giao thông thuận lợi, du lịch hóa nhanh chóng sẽ là một nguy cơ cho văn hóa bản địa. Người bạn đồng hành là hướng dẫn viên du lịch Sài Gòn mười năm trước gắn với Bắc Hà đã rất có lý: “Bây giờ chợ phiên lạm dụng bê tông, chén rượu mận hình như ít mềm mại, tiếng khèn chàng trai Mông cũng ít say lòng...”.

Một vòng cung ngắn, nhưng nhiều hiểm trở và mang hai sắc màu lạ quen của Tây Bắc. Cung đường của cảm xúc và sự khám phá ấy còn trở về trong giấc mơ đẹp của chúng tôi sau hành trình mỗi mệt, sau bữa cơm cá suối rau rừng và ngầy ngầy chén rượu bản địa của người Tày ở Bắc Hà.

Và một cung đường khác cũng nhiều màu hoa đẹp khi xuân về đó là đoạn từ Điện Biên lên huyện lỵ vùng cao cực Tây Mường Nhé, nơi người Thái sinh sống. Người Thái yêu dòng sông sau lưng nhà mình như yêu người tình. Trên suốt những con đường đi qua từ Phong Thổ, Tam Đường sang Mường Lay, Mường Chà đến Mường Tè, Mường Nhé, khi chiều xuống có thể mục kích cảnh những cô gái Thái xòa tóc dài trên những dòng suối, phờ phờ những bờ ngực trắng nõn nà. Phụ nữ Thái mặc váy đen, lội xuống suối trong vắt, tắm đến đâu vén váy đến đó. Bộ váy có thể thay cho cái... phòng tắm một cách khéo léo và kín đáo trước ánh mắt của những kẻ tò mò. Phụ nữ Thái còn có điệu múa xòe khá đặc sắc trong những ngày lễ Tết, họp bản. Mùa xuân trên cung đường này hoa ban nở trắng rừng. Hoa về với những nẻo người xuôi ngược. Người Tây Bắc sống chung với sương, với hoa, với những phiên chợ, những bản tình ca ngẫu hứng, giao duyên với tất cả bản năng núi rừng của họ.

Sống với mây

Ở nơi mà người ta phải gieo một hạt bắp vào hốc đá đợi mấy tháng sau mới có cái ăn thì rượu lại là thứ dạt dào. Ngô, sắn nơi đây cũng dầy men hơn ngô sắn đồng bằng nên men rượu cứ la đà rần rật trong mạch máu thời gian. Ở nơi mà người ta phải lội nhiều rẻo núi mới tìm được nhau nơi những phiên chợ thì nụ cười e ấp, lời hẹn tình tứ trên đường về bản trở nên xao xuyến thì cái cách người ta đến với nhau cũng tự nhiên như cỏ, như cây.

Cô gái Nhị Hà ở Apachai - Điện Biên

Văn hóa toàn miền Tây Bắc hùng vĩ là điệu khèn, sắc thổ cẩm, là những chợ phiên, là lễ hội Lồng Tồng của người Tày ở Bắc Hà, là tết Nhảy của người Dao đỏ ở Lào Cai, là hội Múa Xòe người Tày ở Lào Cai. Và là những tập tục lạ. Ví dụ như trên những rẻo núi Điện Biên, Lai Châu, người Mông đen vẫn giữ tục kéo vợ với những hình thức trai bản cướp gái mang về nhà ba ngày, nếu cô gái đồng thuận ăn chung mâm, ngủ chung giường thì tiến hành hôn nhân, bằng không, cha mẹ chàng trai sẽ dẫn cô gái về trả cho nhà gái với lời xin lỗi tha thiết và xem như “chưa có chuyện gì”.

Tây Bắc còn những miền trời mà người miệt xuôi chưa chạm tới. Đó là vùng cực Tây với đời sống lạ lùng

của người Sila, Hà Nhì (Chung Chải, Sín Thầu, Tả Khò Khừ, Apachai thuộc Điện Biên). Không thể ngờ rằng, trong rừng sâu và cách biệt văn minh nhưng những bản người này lại sở hữu rất nhiều nét trang phục sắc sảo khi mùa xuân về, họ có một đời sống lầm lũi gắn với rừng rú.

Văn hóa còn là không gian rừng núi hoang vu, sương, gió nhưng bảo trì được những tâm hồn biết cần lao và ham mơ tưởng.

Tây Bắc hùng vĩ, nên thơ. Đến và đi đều say hoa, say rượu, say người. Nên con say ở Tây Bắc là con say mềm, chỉ cho người ta bông bênh, dật dờ trôi miền man vô định giữa trời mây mà chẳng bao giờ bị đầy đọa, bả bời hay lịm đi!